

Сафончик Оксана Іванівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБНО – СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ КРАЇНАХ ЄС

В правових системах сімейного права країн – членів Євросоюзу, так як і в Українській правовій системі сімейного права, одним з найважливіших питань є нормативно – правове регулювання шлюбно – сімейних правовідносин з урахуванням моральних, етичних, культурних та соціальних аспектів зазначених правовідносин. Шлюбно – сімейні правовідносини, як зазначають багато вчених, це є основа розвитку та становлення суспільства, і регламентується положеннями сімейного права. Крім того, актуальним питанням є й припинення шлюбно – сімейних правовідносин між подружжям, в тому числі, розірвання шлюбу та його правові наслідки.

Під припинення шлюбно – сімейних правовідносин слід розуміти зумовлене настанням певних юридичних фактів припинення правовідносин, які виникли між чоловіком та жінкою як за юридично оформленим шлюбом, так і в інших випадках (наприклад, у разі припинення фактичних шлюбних відносин). Крім того, шлюб припиняється внаслідок його розірвання між жінкою та чоловіком за їх ініціативою або одного з них, або в разі смерті одного з подружжя (ст. 104 СК України). Слід звернути увагу, що припинення шлюбу відрізняється від визнання шлюбу недійсним, так як перше має правові наслідки (майнові та немайнові відносини колишнього подружжя), а друге має зворотну силу і припиняє правові наслідки з моменту укладення шлюбу.

У тому випадку, коли колишні чоловік і дружина будуть продовжувати жити одною сім'єю, а їхній шлюб був розірваний у реєстраційному порядку, то розірвання шлюбу за заявою зацікавлених осіб може бути визнано судом фіктивним. Виходячи зі змісту ст. 108 СК України, фіктивне припинення шлюбу можна визначити як таке розірвання шлюбу державним органом РАЦС, що було здійснено подружжям не з метою припинення шлюбних правовідносин і подальшого сімейного життя, а з будь – якою іншою метою.

Для значної кількості законодавств країн світу є характерним встановлення у різних комбінаціях кумулятивних зв'язків щодо вирішення питань припинення шлюбу та його правових наслідків (наприклад, Естонія, Італія, Португалія, Румунія, Туніс, Угорщина, Швейцарія та ін.).

За законодавством України, припинення шлюбно – сімейних правовідносин не припиняє права спільної сумісної власності подружжя на майно, набуте за час шлюбу, для цього необхідно його розділити. До вимог про поділ майна,

заявлених після припинення шлюбних правовідносин, застосовується позовна давність у три роки (ч. 2 ст. 72 СК України). Якщо говорити про припинення шлюбу шляхом його розірвання, з моменту розірвання шлюбу втрачається право на одержання спадщини за законом після смерті колишнього чоловіка або дружини, право на пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою другого з подружжя за встановленими у законі підставами тощо. Однак, припинення шлюбно – сімейних правовідносин не впливатиме на обсяг батьківських прав, а саме право одного з батьків, який проживає окремо, брати участь у вихованні дитини, а другий з колишнього подружжя не може йому в цьому перешкоджати. Усі питання виховання та утримання дітей, після припинення шлюбно – сімейних правовідносин, вирішуються за взаємною згодою батьків, або в судовому порядку.

Більшість країн континентальної Європи є католицькими країнами, і, безумовно, на шлюбно – сімейні правовідносини істотно, вплинуло канонічне (католицьке) право, згідно з уявленнями якого розлучення або взагалі неприпустиме, або дозволяється не інакше, як рішенням церковних органів виключно за наявності суворо обмежених підстав. Сучасне законодавство щодо розлучення певною мірою лібералізоване, однак держава продовжує контролювати процес розлучення подружжя, оскільки вважається, що розпад сім'ї вкрай небажаний для суспільства, негативно на ньому позначається. Разом з тим, ця позиція поступово відступає з міркувань захисту інтересів особи та її особистих немайнових прав.

Закони деяких зарубіжних країн допускають розірвання шлюбу переважно у судовому порядку за наявності певних підстав, основними з яких є: безнадійний розпад сім'ї та винна поведінка одного з подружжя, яка дозволяє іншому ініціювати процедуру розлучення тощо.

У праві більшості держав – членів Євросоюзу існує так званий інститут сепарації – як правило, умовне, безстрокове призупинення дії шлюбу судом та одержання дозволу на роздільне проживання чоловіка і жінки. Іншими словами, подружня пара юридично оформляє роздільне проживання, при цьому дійсність шлюбу не припиняється, а чоловік і дружина не в змозі укласти іншого шлюбу. Однак, можуть наставати наслідки іншого характеру: припиняється обов'язок спільного проживання, не виникає режим спільного майна, що набувається за час такого роздільного проживання, та ін. В рішенні суду про встановлення режиму роздільного проживання врегульовуються майнові питання та питання виховання дітей. Обидві сторони протягом цього періоду однаковою мірою відповідають за утримання дітей. Подружжя може обрати законне роздільне проживання як засіб перевірки того, чи є сенс подавати на розлучення. У багатьох випадках сепарація є попередньою стадією розлучення, хоча може за-

кінчуватися й примиренням подружжя та збереженням сім'ї. В Україні дане питання врегульоване у ст. ст. 119 – 120 СК України.

Отже, зважаючи на викладене з урахуванням досвіду та деяких нормативно – правових актів країн – членів Євросоюзу, на сьогодні перед суспільством та державою стоїть дуже складне завдання щодо належного нормативно – правового регулювання шлюбно – сімейних правовідносин, що сприятиме зміцненню сім'ї, становленню шлюбних правовідносин. При цьому, вказане регулювання повинно здійснюватися в межах, які не будуть обмежувати а ні волі чоловіка, а ні волі жінки щодо створення шлюбно – сімейних правовідносин або їх припинення.

*Зверховська Валентина Францівна,
к.ю.н., викладач кафедри патологічної анатомії,
судової медицини та права
Вінницького національного університету ім. М.І. Пирогова*

РОЗВИТОК ШЛЮБНИХ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН МІЖ ПОДРУЖЖЯМ У ДАВНІ ЧАСИ

Останнім часом в українській сімейно – правовій науці активізувалися наукові дослідження правового режиму майнових відносин подружжя. Так, питання шлюбного контракту (договору) та визначення ним правового режиму майна подружжя розглядалися певною мірою в дисертаційних дослідженнях присвяченим, зокрема, функціям шлюбного контракту в сімейному праві України (О.А. Явор, 1996 р.), правовому режиму майна членів сім'ї (І.В. Жилінкова, 2000 р.), особистим відносинам подружжя та відносинам подружжя стосовно їх майна (О.М. Калітенко, 2001 р.), правовому регулюванню відносин власності між подружжям (Т.О. Ариванюк, 2002 р.), в монографії І.В. Жилінкової «Брачний контракт».

Договірні відносини між чоловіком та дружиною були відомі ще римському праву. Так, наприклад, за часів Юстиніана передбачалося складання письмового документа про встановлення приданого як обов'язкової умови укладення шлюбу особами сенаторського стану та знаті. Існувало і таке поняття, як передшлюбний дар нареченій (*donatio ante nuptias*). У класичний період особливість такого дарування полягала у тому, що шлюб вважався його умовою. Це означає, що якщо шлюб не укладався, то дарування скасовувалося. Якщо ж шлюб був укладений, то жінка мала право вимагати це майно лише у випадку розлучення. Отже, дарування виконувало роль штрафу на випадок розлучення.

Звісно ці відносини не зовсім схожі на договірні відносини подружжя у те-